

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

Politické aspekty územní samosprávy – hlasování v komunálních volbách

Ondřej Hrabovský

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ondřej Hrabovský

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Politické aspekty územní samosprávy – hlasování v komunálních volbách

Název anglicky

Political Aspects of Local Government – Vote Municipality Choice

Cíle práce

Práce bude orientována na oblast územní samosprávy obcí, konkrétně mechanismu ustanovování zastupitelských orgánů. Cílem práce bude posoudit případné proměny volebního chování elektorátu v případě voleb zastupitelstev obcí v České republice za předpokladu proměny volebního systému tak, aby nebyl zatížen zvýhodněním kandidátů z volitelných míst, ale upřednostňoval skutečné zájmy voličstva. Dílčím cílem práce bude interpretovat účinky stávajícího komunálního volebního systému a systému modifikovaného.

Metodika

Subjektem studia bude systém voleb do zastupitelstev obcí v České republice. Východiskem bude nejen jeho současné normativní nastavení, ale také úvahy o jeho rekonstrukci tak, aby byl více nakloněn zájmům voličstva. K naplnění cíle práce budou využita zejména data získaná prostřednictvím dotazníkového šetření, které bude orientované na znalost účinků současného systému voličstvem. Dále budou využita data Českého statistického úřadu, především data volební, dostupná na www.volby.cz. Tato data budou využita v komparativní perspektivě při snaze porozumět proměnám složení zastupitelstev v případě změn volebního systému.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

volební systém, zastupitelstvo obce, obec, volby, volební chování, preferenční hlas

Doporučené zdroje informací

BALÍK, Stanislav. Komunální politika. 1 vydání. Praha. Grada Publishing, 2009, 256 s. ISBN 978-80-247-2908-4.

ČMEJREK, J., BUBENÍČEK, V., ČOPÍK, J. Demokracie v lokálním politickém prostoru. 1 vydání. Praha. Grada Publishing, 2010, 240 s. ISBN 978-80-247-3061-5.

KREJČÍ, Oskar. Nová kniha o volbách. 1 vydání. Praha. Professional Publishing, 2006, 481 s. ISBN 8086946010.

LEBEDA, Tomáš. Komunální volby klamou. Krátké zastavení nad problematickými aspekty volebního systému pro obecní zastupitelstva. Acta Politologica. Praha: Katedra politologie IPS FSV Univerzity Karlovy v Praze, 2009, Vol. 1, No. 3, s. 332-343. ISSN 1803-8220.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Radek Kopřiva, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 30. 10. 2015

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 22. 02. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Politické aspekty územní samosprávy – hlasování v komunálních volbách“ jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 14.3.2016

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu Ing. Radku Kopřivovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, ochotu a připomínky, které mi předložil při vytváření této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat paní Ladislavě Hrabovské, starostce obce Pláně, za součinnost a podporu.

Politické aspekty územní samosprávy – hlasování v komunálních volbách

Political Aspects of Local Government – Voite Municipality Choice

Souhrn

Práce se zabývá problematikou komunálních voleb. V teoretické části je obsaženo vymezení aspektů územní samosprávy a souhrn vlivů působící na volební chování voličů. Největší pozornost je věnována tzv. preferenčnímu hlasování a jeho vlivu na konečnou podobu výsledků v obecních volbách. V praktické části, jsou podle metodiky Jakuba Šedy, porovnány výsledky dvou po sobě jdoucích volebních období patnácti obcí vybraných z okresu Plzeň – sever České republiky. Metodika sleduje bývalé zastupitele obhajující mandát zastupitelského křesla a jejich případné znovuzvolení. Pozorovány byly i případy hlasování voličů ovlivňující pořadí zvolených kandidátů napříč kandidátní listinou.

Summary

The thesis deals with municipal elections. Its theoretical part comprises the definition of aspects of local government and the sum of influences impacting the voting behaviour of voters. Most attention is paid to the so-called “preferential voting” and its influence on the final character of results in municipal elections. The practical part compares, according to the Jakub Šeda’s methodology, the results of two consecutive electoral periods in fifteen randomly selected villages of the district Pilsen – north, Czech Republic. The methodology follows the former councilors defending their mandate of embassy chair and their potential re-election. There were also observed the cases of voter’s choices affecting the order of elected candidates throughout the candidate list.

Klíčová slova: volební systém, zastupitelstvo obce, obec, volby, volební chování, preferenční hlas

Keywords: election system, the municipal council, municipality, elections, electoral behaviour, preferential voiting

Obsah

1. ÚVOD.....	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	11
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	12
3.1. VOLBY V ČESKÉ REPUBLICE	12
3.2. OBEC	14
3.2.1. <i>Funkce obcí</i>	14
3.2.2. <i>Občané obce</i>	14
3.3. ORGÁNY OBCE	14
3.3.1. <i>Rada obce</i>	14
3.3.2. <i>Starosta</i>	15
3.3.3. <i>Zastupitelstvo obce</i>	15
3.3.4. <i>Obecní úřad</i>	15
3.4. OBECNÍ VOLBY	15
3.4.1. <i>Volební právo</i>	15
3.4.2. <i>Volební obvod</i>	16
3.4.3. <i>Volební formule</i>	17
3.4.4. <i>Způsob volby</i>	18
3.4.5. <i>Uzavírací klauzule</i>	18
3.4.6. <i>Preferenční hlasování</i>	19
3.4.7. <i>Struktura hlasu</i>	20
3.4.8. <i>Forma kandidatury</i>	21
3.4.9. <i>Politická participace občanů</i>	23
3.5. SPORNÉ PROMĚNNÉ SOUČASNÉHO VOLEBNÍHO SYSTÉMU.....	25
4. ANALYTICKÁ ČÁST	31
4.1. VÝBĚR SOUBORU A METODIKA	31
4.2. ANALÝZA VÝSLEDKŮ VOLEB DLE PREFERENČNÍCH HLASŮ.....	32
5. DISKUSE.....	40
6. ZÁVĚR	42
7. SEZNAM LITERATURY	43

7.1.	TIŠTĚNÉ ZDROJE A PUBLIKACE.....	43
7.2.	ČLÁNEK V SERIÁLOVÉ PUBLIKACI.....	44
7.3.	OSTATNÍ ZDROJE.....	46

SEZNAM TABULEK

TABULKA 3.1 ZÁKONNÉ VYMEZENÍ VELIKOSTI ZASTUPITELSTVA PODLE POČTU OBYVATEL .	16
TABULKA 3.2 MINIMÁLNÍ NUTNÁ PODPORA PRO KANDIDATURU NEZÁVISLÝCH KANDIDÁTŮ A SDRUŽENÍ NEZÁVISLÝCH KANDIDÁTŮ PODLE POČTU OBYVATEL	22
TABULKA 3.3 PROCENTUÁLNÍ ZISK MANDÁTŮ V KOMUNÁLNÍCH VOLBÁCH V ČESKÉ REPUBLICE NEZÁVISLÝCH KANDIDÁTŮ A SDRUŽENÍ NEZÁVISLÝCH KANDIDÁTŮ.....	23
TABULKA 3.4 VOLEBNÍ ÚČAST A POČET VOLENÝCH ZASTUPITELŮ V KOMUNÁLNÍCH VOLBÁCH V ČESKÉ REPUBLICE	24
TABULKA 3.5 ROZDĚLENÍ MANDÁTŮ MEZI STRANY V HYPOTETICKÉM PŘÍKLADĚ PATNÁCTIČLENNÉHO ZASTUPITELSTVA.....	27
TABULKA 3.6 PŘÍKLAD VÝSLEDKŮ KANDIDÁTNÍ LISTINY STRANY IV V KOMUNÁLNÍCH VOLBÁCH	28
TABULKA 3.7 PŘÍKLAD DISTRIBUCE HLASŮ MEZI KANDIDÁTY UVNITŘ LISTINY V KOMUNÁLNÍCH VOLBÁCH	29
TABULKA 4.1 POČET KANDIDÁTŮ VE VYBRANÝCH OBCÍCH A CELKOVÝ PŘEHLED OBHAJUJÍCÍCH A NEZVOLENÝCH MANDÁTŮ VE DVOU VOLEBNÍCH OBDOBÍCH	32
TABULKA 4.2 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ ZVOLENÍ Z VOLITELNÝCH MÍST S DOSTATKEM PREFERENCÍ	33
TABULKA 4.3 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ ZVOLENÍ VZHLEDEM K UMÍSTĚNÍ NA KANDIDÁTNÍ LISTINĚ	34
TABULKA 4.4 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ NEBYLI NA VOLITELNÉM MÍSTĚ, ALE BYLI ZVOLENI POMOCÍ PREFERENČNÍCH HLASŮ	35
TABULKA 4.5 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ NEZVOLENI Z VOLITELNÝCH MÍST KVŮLI NEDOSTATKU PREFERENCÍ	36
TABULKA 4.6 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ NEZVOLENÍ Z NEVOLITELNÝCH MÍST KVŮLI LIMITU 10 %	37
TABULKA 4.7 BÝVALÍ ZASTUPITELÉ NEZVOLENÍ Z VOLITELNÉHO MÍSTA, ALE PODLE POČTU HLASŮ BY BYLI ZVOLENI	38
TABULKA 4.8 PŘEHLED SIGNALIZACE VOLIČŮ O STABILITU ČI ZMĚNU	39

1. Úvod

Základním stavebním kamenem zastupitelské demokracie jsou pravidelně se opakující svobodné volby. Dávají voličům možnost výběru mezi politickými alternativami představovanými jednotlivými stranami a kandidáty. Volby ustanovují legitimní správní a politické orgány. Hlavním úkolem voleb je současné zjištění rozložení politických stran v daném politickém prostoru a zajistit tak její reprezentaci. Z výsledku voleb se odvíjí další kroky, jako je rozdělení mandátů, zformování opozice, vytvoření exekutivy a většiny. Volby poukazují na aktuální požadavky a priority společnosti (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

V České republice probíhá několik forem voleb. Tato práce je zaměřena právě na volby komunální. Předmětem práce bude zjištění, zda preferenční hlasování má vliv na konečnou podobu volebního výsledku či nikoliv. Bakalářská práce bude analyzovat bývalé zastupitele a jejich kandidaturu v následujícím volebním období v obcích Bězvěrov, Dobříč, Horní Bříza, Hvozd, Chotíkov, Líně, Manětín, Nýřany, Pláně, Plasy, Potvorov, Vejprnice, Všeruby, Zruč – Senec a Žihle. Jedná se o municipality okresu Plzeň sever s různými velikostmi zastupitelského orgánu. V analýze budou využity údaje voleb z roku 2010 a 2014.

2. Cíl práce a metodika

Práce bude orientována na oblast územní samosprávy obcí, konkrétně mechanismu ustanovování zastupitelských orgánů. Cílem práce bude posoudit význam preferenčního hlasování v komunálních volbách za předpokladu proměn systému voleb zastupitelstev obcí v České republice. Cíl práce vychází z diskuse o limitech komunálního volebního systému v České republice, a to zejména v kontextu jeho legitimacy z pohledu voličských zájmů a jejich odrazu v preferenčním hlasování. Dílčím cílem práce, který má přispět k naplnění cíle hlavního, je charakterizovat úlohu preferenčních hlasů na příkladu vybraných českých municipalit při změně jejich úlohy v rámci distribuce volebních mandátů.

Práce vyjde z metodiky, kterou užil Jakub Šedo v článku publikovaném v časopise *Acta Politologica* (Šedo 2009). Význam preferenčních hlasů bude posouzen v případě změny významu potřebných množství dosažených preferenčních hlasů a pozice kandidáta na listině. Na rozdíl od Šedovy studie se práce nezaměří na největší města České republiky, ale posoudí význam preferenčního hlasování v případě rozdílně velkých obcí. Soubor vybraných obcí je tvořen výběrem patnácti municipalit okresu Plzeň sever.

3. Literární rešerše

3.1. Volby v České republice

Základním stavebním kamenem zastupitelské demokracie jsou pravidelně se opakující svobodné volby. Dávají voličům možnost výběru mezi politickými alternativami představovanými jednotlivými stranami a kandidáty. Volby ustanovují legitimní správní a politické orgány. Hlavním úkolem voleb je současné zjištění rozložení politických stran v daném politickém prostoru a zajistit tak její reprezentaci. Z výsledku voleb se odvíjí další kroky, jako je rozdělení mandátů, zformování opozice, vytvoření exekutivy a většiny. Volby poukazují na aktuální požadavky a priority společnosti (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

V České republice probíhá několik forem voleb. Nejširší pohled na problematiku voleb zobrazuje autor Oskar Krejčí (2006). U uváděných faktů hledá mezi nimi spojitost a jejich prostřednictvím zákonitosti vývoje. Popisuje volby do Poslanecké sněmovny i volby do Senátu. Nezůstává však pouze u normativního vymezení, ale využívá data z oblasti psychologie a sociologie. Sleduje pozornost politických témat v hlavních médiích. Věnuje se krajským, obecním volbám a volbám do Evropského parlamentu.

Vlivu nástrojů volebního inženýrství na proporcionalitu poměrných volebních systému pozoruje Tomáš Lebeda (2008). Lebeda spolu s autory Šedo, Chytilek a Čaloud (2009) charakterizují známé volební systémy a podrobují je zkoumání, vymezují alternativní způsoby hlasování a nakonec neopomínají ani vývoj volebního systému v českých zemích. Kritickou konfrontací a interpretací politologických přístupů k pochopení politologické soutěže v politickém prostoru, či různého důrazu na téma skrze politické strany, popisuje Roman Chytilek (2014).

Roli Evropského parlamentu v souboru institucí Evropské unie po přijetí Lisabonské smlouvy, významu evropských voleb a způsobu výběru jeho kandidátů do voleb definují Michal Klíma, Jan Outlý (2010). Metodologické přístupy procesu výběru kandidátů pro různé druhy voleb, tedy i do Evropského parlamentu, představuje Jan Outlý a Jan Prouza (2013).

Otázku, kam se ztratila volební účast voličů do poslanecké sněmovny mezi rokem 1990 až 2010, si pokládá Lukáš Linek (2013a). Snížený zájem volební účasti, založený na

vnímání užitečnosti hlasování podmíněný kontextem voleb, ale i individuálními zdroji dále Lukáš Linek a Pat Lyons rozšiřují (2013b). Linek staví na efektech strukturálních změn vlivem nárůstu vzdělanosti, generační výměnou a proměnou politické soutěživosti. Detailní analýzu volební kampaně, programů politických stran a výsledků předčasných voleb do poslanecké sněmovny v roce 2013 provádí Vlastimil Havlík (2014). Limitovaný čas na přípravu strategie předvolebních bitev a sestavování kandidátních listin se odrazil v rekordním úpadku podpory etablovaných stran a nástupu stran nových. Zkoumání dlouhodobých faktorů ku prospěchu konkrétních stran zajišťující jejich kontinuální zastoupení v českém parlamentu provádí dvojice autorů Lukáš Linek a Pat Lyons (2013b). Dále se zaměřují na hodnocení změn, které vnesly sněmovní volby v roce 2010.

Krajským volbám se v České republice se zaměřením na konkrétní kraj věnuje Šaradín a Šulák (2001). Regionálním politickým elitám, jejich zrodu a charakteru má pod drobnohledem Dan Ryšavý (2007), který odkrytím těchto vazeb spatřuje možná ohniska budoucích proměn komplexního politického systému. Analýzu z hlediska teorie koalic a zhodnocení voleb do krajských zastupitelstev provádí Kamil Švec (2010). V analýze pracuje pouze s třinácti kraji s ohledem na specifické postavení Prahy proti ostatním celkům. Praha není jako čtrnáctý kraj v analýze zahrnuta. Švec využívá pro posuzování koaličních vazeb dlouholetý výzkum Sociologického ústavu Akademie věd ČR se spektrem pravolevé ideologické škály. Změnou volebního chování mezi volbami v roce 2012 a 2008 se zabývá Daniel Čermák (2012). Dále se zabývají srovnáním územní správy v historickém pohledu a proměnu profilu názorů a postojů krajských zastupitelů až po současnost (Ryšavý, Čermák, Illner, Bernard, Vašát, 2015). Soustředí se mimo jiné i na pohled politiků a občanů a porovnávají českou scénu s úrovněmi různých evropských zemích.

Od ledna roku 2013 mají občané možnost v České republice přímou volbu prezidenta. Hledání, nominaci a registraci kandidátů s klíčovými body hlasování a interpretace jejich výsledků publikuje kolektiv autorů v čele s Jakubem Šedem (2013). Zaměřují se i na přesun voličů mezi prvním a druhým kolem volby, ale také otázkou pozice hlavy státu v české zemi.

3.2. Obec

Obec ve zjednodušeném vysvětlení lze vyložit jako nejnižší organizační územní jednotku státu a společenství jejich obyvatel (Žaloudek, 1997). Tato územní samospráva má oprávnění obstarávat určitý, právem vymezený okruh svých záležitostí samostatně a relativně nezávisle na širším společenském mechanismu (státu), jehož je nedílnou součástí (Gerloch, Hřebejk, Zoubek, 1996). Obec při chodu své samosprávy spravuje v podstatě sama sebe. V praxi však veškeré úkoly vlastní správy a rozhodnutí všech otázek v její kompetenci výkonu nelze jako celku zdárně provést. Proto si zřizuje příslušné samosprávné orgány (Průcha, Schelle, 1995).

3.2.1. Funkce obcí

V přirozené působnosti obce lze její funkce rozdělit na sedm částí. Jedná se o úseky činnosti, které si obec obstarává sama. Jejich definování uvádí zákon o obcích (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích).

Přenesenou působnost obce lze velmi zjednodušeně definovat jako součinnost se státní správou (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

3.2.2. Občané obce

Každý státní občan České republiky, který má v obci status trvalého pobytu, je jejím občanem. Tyto dvě podmínky jsou jediné pro splnění občanství. Dosáhnutím věku 18 let získá občan další práva a to především volební (právo volit do zastupitelstva obce i právo být volen¹), ale i připomínkové k zasedání zastupitelstva a nahlížením do rozpočtu obce (Čmejrek, Kopřiva, 2007).

3.3. Orgány obce

3.3.1. Rada obce

Rada obce je výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti a jeho přesné vymezení určuje zákon o obcích (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích).

¹ Všechna práva občana obce jsou zapsána v zákoně o obcích z.č. 128/2000 Sb., ve znění pozdějších platných předpisů

3.3.2. Starosta

Starosta je reprezentativní prvek obce. Spolu s místostarostou (místostarosty) jej volí zastupitelstvo obce z řad svých členů. Starosta i místostarosta musí být občanem České republiky. Za své výsledky odpovídají zastupitelstvu. Se souhlasem ředitele krajského úřadu může starosta jmenovat nebo odvolat tajemníka obecního úřadu (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

3.3.3. Zastupitelstvo obce

Zastupitelstvo obce má význam základního orgánu obecní samosprávy. Složení zastupitelstva je výsledkem přímé volby občanů v komunálních volbách (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010). Získání mandátu zastupitelstva, složení slibu a jeho povinnosti určuje zákon o obcích (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích).

3.3.4. Obecní úřad

Obecní úřad vymezuje § 109: *Obecní úřad tvoří starosta, místostarosta (místostarostové), tajemník obecního úřadu, je – li tato funkce zřízena, a zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu. V čele obecního úřadu je starosta. Rada obce může zřídit pro jednotlivé úseky činnosti obecního úřadu odbory a oddělení, v nichž jsou začlenění zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu. Obecní úřad v oblasti samostatné působnosti plní úkoly, které mu uložilo rada nebo zastupitelstvo obce a pomáhá výborům a komisím v jejich činnosti (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích).*

3.4. Obecní volby

3.4.1. Volební právo

Od roku 1990 má aktivní i pasivní volební právo v komunálních volbách stejného jmenovatele – věk 18 let, trvalý pobyt v obci, právní způsobilost a státní občanství České republiky. Po novele zákona v roce 2001 jsou podmínky ulehčeny a mohou být voleni a volit neobčané ČR. Toto právo jim přiznává mezinárodní úmluva². Výkon trestu odnětí svobody, nařízené omezení svobody z důvodu ochrany zdraví lidu a vojáci z povolání pracující v zahraničí³ mají negativně potlačené volební právo. Po uvedené novele funkce

² v této situaci občané EU
³ a nemohou se vzdát

soudce, státního zástupce, člena a předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů, člena viceprezidenta a prezidenta NKÚ, je neslučitelná s funkcí zastupitele. Dále nesmí zaměstnanec zařazený do příslušného obecního úřadu být jejím zastupitelem, zaměstnancem příslušného pověřeného obecního úřadu nebo krajského či finančního úřadu⁴ (Balík, 2009).

3.4.2. Volební obvod

Velikost volebního obvodu se neměří podle velikosti, územní rozlohou či počtem obyvatelů a voličů, ale počtem přidělovaných mandátů v daném obvodu. Zásadní vliv na proporcionalitu voleb spočívá ve velikosti obvodu. Tzn., čím více mandátů se v daném obvodě přiděluje, tím jsou volby proporcionalnější. Zmenšování volebního obvodu má na proporcionalitu opačný vliv. Kritická hranice se pohybuje u zhruba pěti mandátů. Pod uvedenou spodní hranicí se projevuje silná disproporcionalita a nadreprezentace nejsilnějších stran (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

České komunální prostředí má v drtivé většině případů spojeno zastupitelstvo s jedním volebním obvodem. Proto je počet zastupitelů rozhodující (Balík, 2009). Následující tabulka udává velikosti zastupitelstev.

Tabulka 3.1 Zákonné vymezení velikosti zastupitelstva podle počtu obyvatel

velikosti zastupitelstva od roku 2001	
počet obyvatel	počet zastupitelů
do 500	5 - 15
501 – 3 000	7 - 15
3001 – 10 000	11 - 25
10 001 – 50 000	15 - 35
50 001 – 150 000	25 - 45
nad 150 000	35 - 55
Praha	55 - 70

Zdroj dat: Zákon č.131/2000 Sb.

U volebních obvodů nelze opomenout pojem gerrymandering. Tato volební geometrie manipuluje s hranicemi volebního obvodu, který za jistých okolností může zajistit příznivější výsledky pro danou politickou strukturu. Metoda pozoruje čistě stranická kritéria ve volebním teritorium daného kandidáta nebo kandidátní listiny

⁴ vykonává-li na úřadě přímo státní správu vztahující se k územní působnosti obce

(Řichová, 2002). Proto Čmejrek a spol. uvádí, že: *gerrymandering má své uplatnění především v jednomandátových volebních obvodech a jeho efekt ve vícemandátových obvodech je značně omezen velikostí daného obvodu. Platí, že čím méně proporcionální je poměrný volební systém, tím snadněji lze ovlivnit výsledky voleb pomocí volební geometrie. V České republice lze manipulovat s volebními obvody pouze na lokální úrovni* (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

3.4.3. Volební formule

Za pomoci volebních formulí lze přeměnit v poměrných volebních systémech počty hlasů na počty mandátů. Zákonitosti přidělování mandátů mají ve většině případů podobu matematických vzorců. Nejedná se však o prostou matematiku typu „kolik procent hlasů - tolik procent mandátů“, protože volební formulace mají sílu značně ovlivnit volební výsledek a jeho proporcionalitu. Toto platí především ve velmi malých volebních obvodech (Lebeda, 2008).

Proporcionální volební formule mají základ buď na volebních dělitelích, nebo volebních kvótách. Počet hlasů potřebný pro získání mandátu, tedy vstupu do zastupitelského orgánu v daném volebním obvodu, je definován jako volební kvóta. Volební zisky stran podle volebních dělitelů se postupně dělí určenou řadou dělitelů. Získané podíly se seřadí podle velikosti a mandáty se přidělí stranám, z jejichž volebního zisku byly vypočteny podíly s největšími hodnotami (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010). Klíčové tedy je, jaké řady dělitelů se užívají. Rozlišují se následující dělitele:

- d' Hondtův (číselná řada 1; 2; 3; 4;...)
- upravený d' Hondtův (1,41; 2; 3; 4;...)
- Sainte-Laguë (1; 3; 5; 7;...)
- modifikovaný Sainte-Laguë (1,4; 3; 5; 7;...)
- Imperiali (2; 3; 4; 5...)
- dánský (1; 4; 7; 10;...)
- Huntingtonův (1,41; 2,45; 3,46; 4,47,...) (Balík, 2009)

Volební formule samy o sobě nerozhodují, to až ve spolupůsobení s dalšími faktory, zejména má hlavní slovo velikost volebních obvodů. Kvóta Imperiali, dělitel Imperiali a modifikovaný d'Hondt vylepšují v rámci menších obvodů velké strany. Proti nim naopak

dělitel Sainte-Laguë a dánský dělitel jsou výhodné pro malé strany (Chytilík, Šedo, Lebeda, Čaloud, 2009).

3.4.4. Způsob volby

Český volební komunální systém je poměrný. Jeho poznávacím znamením jsou kandidátní listiny předložené volebními stranami voličům. Listinné systémy mají tři kategorie. V případě, že volič nemá žádnou možnost změnit pořadí osob či hlasovat pro osobnosti z různých kandidátních listin, se jedná o přísně vázané kandidátní listiny. Zisk mandátu závisí výhradně podle pořadí stanovené stranou, tím má strana silnou kontrolu nad výběrem reprezentantů. V případě, že navrhuje subjekt určí pořadí kandidátů, ale volič může označit své preference, se jedná o vázané kandidátní listiny. Výše odevzdaných hlasů umožňuje kandidátovi přeskočit své spolukandidáty na základě přednostních hlasů. Volič má pouze možnost ovlivnit, kdo za danou stranu získá mandát. V třetí kategorii má nominující subjekt první vliv na pozici kandidátů na listině, nicméně při výběru lze označit kandidáty z různých stran. Tento způsob se označuje jako volná kandidátní listina. Dle podílu výsledku kandidáta a průměru kandidátky lze změnit pořadí na kandidátce (Balík, 2009).

3.4.5. Uzavírací klauzule

Uzavírací klauzule, někdy též označovaná jako volební klauzule, je překážka pro získání mandátů. Uměle vytvořený práh pro vstup do zastupitelského orgánu požaduje od strany získat definovaný počet hlasů, aby se mohla strana na rozdělování mandátů podílet. Její stanovení slouží k zabránění přílišné fragmentaci zvoleného zastupitelského orgánu. Klauzule má funkci redukční a její výše je stanovena v získání pěti procent hlasů. V obecních volbách se může klauzule snižovat pro zachování politické soutěže a podle počtu míst na kandidátní listině se klauzule přepočítává. Uvedená hranice platí jen pro zcela zaplněné kandidátky (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Účinnost volební klauzule ovlivňuje nejen její výše, ale i velikost volebního obvodu. Proto se u menších obcí v obecních volbách může stát uzavírací klauzulí, že její redukční funkce přeroste do funkce konzervační. Tato přeměna funkce značně omezí politický zápas. Nové politické subjekty mají tak zabráněno přístupu do zastupitelských pozic a stabilizuje se tím postavení nejsilnějších stran (Lebeda, 2001).

3.4.6. Preferenční hlasování

Autor Kleinfeld k panašování uvedl: „*vzrůst možnosti občanů ovlivnit složení zastupitelstva a tím související orientace na voliče znamená v ideálním případě větší podíl občanů na komunálním dění a větší identifikaci s politicko - administrativním systémem obce*“ (Kleinfeld, 1996).

Pro voliče způsob panašování znamená, že libovolně mezi kandidátkami si může zvolit kandidáta a tak není omezen jedinou listinou (hlasovací lístek sestaví podle svého názoru z předložených kandidátních listin). Druhý způsob kumulování voličovi umožní stanovit zákonem určený počet hlasů jedinému kandidátovi. Kumulace může spočívat v celkovém počtu přidělení hlasů nebo možnost rozlišení, zda je některý kandidát zásadní či běžnou volbou (Balík, 2009). Další způsob formou limitovaného hlasu je metoda nižšího počtu hlasů, než je počet přidělovaných mandátů (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

V českých komunálních volbách institut kumulování nebyl dosud zaveden, panašování je však od roku 1990 u voleb součástí. Volič má k dispozici počet hlasů podle počtu volených zastupitelů, přičemž ve svém výběru není omezen (Balík 2009).

Jakub Šedo váhu preferenčních hlasů rozděluje do sedmi kategorií. Strany s jejich kandidáty, které získaly alespoň jeden mandát, identifikuje následovně:

- 1) *Nominace kandidátů z volitelného místa 5, kteří byli zvoleni, a kteří by byli zvoleni i ve variantě, že by o zvolení kandidátů rozhodoval pouze počet získaných preferenčních hlasů.*
- 2) *Kandidáti, kteří byli nominováni na volitelném místě, kteří byli zvoleni, ale kteří by nebyli zvoleni, pokud by o zvolených rozhodoval počet získaných preferenčních hlasů (některý z nezvolených kandidátů získal více preferenčních hlasů, ale nebyl zvolen, protože nesplnil limit alespoň 10 % více preferenčních hlasů, než je průměr dané kandidátní listiny).*
- 3) *Kandidáti, kteří byli nominováni na volitelném místě, ale nebyli zvoleni, protože nezískali dostatek preferenčních hlasů (předstihl je některý kandidát, který překročil limit 10 % přes průměr kandidátní listiny;*

⁵ Volitelné místo na kandidátní listině je v textu chápáno, jako umístění kandidáta na listině v pořadí, které by zaručovalo mandát, pokud by o zvolení rozhodovalo pořadí zvolené nominovanou stranou. U kandidátní listiny získajících 6 křesel, bude volitelné místo určeno pro prvních šest pozic, u kandidátní listiny se třemi mandáty první tři z kandidátní listiny.

respektive pokud se jim podařilo tento limit překročit, tak některý z hůře postavených kandidátů byl ještě úspěšnější).

- 4) *Kandidáti, kteří nebyli nominováni na volitelném místě, ale kteří byli zvoleni (překročili limit 10 %, resp. pokud limit překročilo více kandidátů, než kolik získala jejich strana křesel, tak oni byli mezi zvolenými).*
- 5) *Kandidáti, kteří nebyli nominováni na volitelném místě a nezískali mandát, ovšem kdyby platila pravidla z roku 1990, zvoleni by byli (získali více hlasů, než některý z jejich zvolených spolustraníků, ovšem nepřekročili limit 10 % přes průměrný počet hlasů).*
- 6) *Kandidáti, kteří nebyli nominováni na volitelném místě, a nebyli by zvoleni, ani kdyby neplatil limit 10 %.*
- 7) *Zvláštní kategorii představují kandidáti, kteří spojují třetí a čtvrtou kategorii. Byli nominováni na volitelném místě, a kdyby platilo pouhé pořadí získaných preferenčních hlasů, pak by také byli zvoleni, přesto ale mandát nezískali. Z volitelného místa je odsunuli kandidáti z nižších míst, kteří překročili limit 10 % (což se jim nepovedlo), a následně je předstihli kandidáti s lepším pořadím, ale nižším počtem preferenčních hlas. (Šedo, 2009).*

Kopřiva se domnívá, že v malých obcích se křížkování kandidátů u stran používá více. To přičítá úzkému sociálnímu prostoru a z něho vyplývajícího tzv. sousedského efektu. Lidé se vzájemně znají lépe a mají užší vztahy mezi sebou. To vede k předpokladu, že místní politika není v rovině lhostejnosti a je vnímaná v personální rovině. Obdobné úvahy však ztrácí relevanci u velkých měst. Osobní známost není tak běžná a to vede k nižšímu podílu obyvatel aktivně se účastnící místního politického procesu. Důsledkem je menší sklon voličů k podpoře jednotlivých kandidátů volebních stran a větší podpora celých kandidátních listin (Kopřiva, 2012).

3.4.7. Struktura hlasu

Podle Balíka má volič možnost provést volbu třemi způsoby:

- *„Na hlasovacím lístku může označit jednu volební stranu, čímž dává svůj hlas každému kandidátovi této strany*

- *Nebo může označit jednotlivé kandidáty různých volebních stran, čímž každý z nich získává jeden hlas.*
- *Konečně může dva předchozí způsoby zkombinovat, a sice označit jednu volební stranu a z ostatních stran další jednotlivé kandidáty. Tím získávají hlas všichni jednotliví kandidáti a z označené volební strany tolik kandidátů, kolik zbývá do počtu volených členů zastupitelstva po odečtené kandidátů jednotlivě označených, a to v pořadí, v něm jsou kandidáti označené straně uvedeni“ (Balík, 2009).*

3.4.8. Forma kandidatury

Kandidátní listinu může podat zaregistrovaná politická strana a politické hnutí, jejich koalice, sdružení nezávislých kandidátů, nezávislí kandidáti, sdružení politických stran či nezávislých kandidátů a politických hnutí. Pouze součástí jedné volební kandidátky pro volby do jednoho zastupitelstva může být reprezentováno politickým hnutím a politickou stranou. Při podání samostatné kandidátní listiny politickou stranou a politickým hnutím, nelze již být součástí jiné volební strany pro volby do téhož zastupitelstva obce. Pro kandidáta platí pravidlo kandidatury pouze na jedné kandidátní listině volební strany a při existenci volebních obvodů, pouze v jednom volebním obvodu pro volby do téhož zastupitelstva obce (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Ve formě jednotlivých nezávislých kandidátů a sdružení nezávislých kandidátů je podmínkou pro možnost kandidatury sehnat určitý počet oprávněných podpisů voličů (Balík, 2009). Vymezení minimálního počtu podpisů, podle obyvatel obce, znázorňuje tabulka 3.2.

Tabulka 3.2 Minimální nutná podpora pro kandidaturu nezávislých kandidátů a sdružení nezávislých kandidátů podle počtu obyvatel

Počet obyvatel v obvodě	Minimální počet z obyvatel obce u nezávislého kandidáta	Minimální počet z obyvatel obce u sdružení nezávislých kandidátů
do 500	5 %	7 %
501 - 3000	4 %, nejméně 25	7 %
3001 – 10 000	3 %, nejméně 120	7 %
10 001 – 50 000	2 %, nejméně 600	7 %
50 001 – 150 000	1 %, nejméně 1000	7 %
nad 150 000	0,5 %, nejméně 1500	7 %

Zdroj dat: (Šaradín, Outlý, 2004)

Z tabulky je po matematické operaci patrné, že ve městech s počtem obyvatel 14300 a více, je jednodušší založit politickou stranu s potřebným ziskem 1000 hlasů, než registrace sdružení nezávislých kandidátů a nezávislých kandidátů. Obdobná situace se stává i u měst s počtem obyvatel 50 000 a více. Zde je patrná snaha omezení přístupu nezávislých kandidátů z per zákonodárců (Balík, 2009).

Důležitost a roli nezávislých kandidátů a jejich sdružení v obecních volbách od roku 1994 až do posledních voleb v roce 2014 ukazuje následující tabulka.

**Tabulka 3.3 Procentuální zisk mandátů v komunálních volbách v České Republice
nezávislých kandidátů a sdružení nezávislých kandidátů**

Rok komunálních voleb	Nezávislí kandidáti		Sdružení nezávislých kandidátů	
	Zastupitelstva celkem ČR	Zastupitelstva obce	Zastupitelstva celkem ČR	Zastupitelstva obce
1994	9,05 %	10,97 %	38,00 %	44,58 %
1998	13,16 %	16,19 %	41,41 %	47,88 %
2002	11,53 %	14,46 %	41,87 %	48,84 %
2006	11,04 %	13,87 %	47,18 %	55,44 %
2010	10,4 %	13,83 %	49,62 %	58,93 %
2014	10,12 %	13,54 %	52,95 %	61,95 %

Zdroj dat: vlastní zpracování z dat ČSÚ

V tabulce 3.3 je porovnání zisku mandátů do zastupitelstev subjektů NK a SNK. Sdružení nezávislých kandidátů jsou pouze v místní rovině a nejsou formální politickou strukturou. V tabulce se nevyskytuje například SNK typu Pravá volba pro Plzeň, SNK-ED, apod. Ve druhém sloupci Zastupitelstvo celkem ČR jsou započítané výsledky jak zastupitelstva obcí, měst, statutárních měst, městských částí nebo městských obvodů, ale i zastupitelstva hlavního města Prahy. Z uvedeného znázornění je patrné, že do zastupitelstev obcí mají nepatrně vyšší volební zisky subjekty nezávislé.

Jak uvádí analýza kandidátních listin v obecních volbách autora Čmejrek a kol., v nejmenších obcích nezávislí a jejich sdružení jsou hlavním hráčem při formování politických subjektů. Ve větších municipalitách poté doplňují stranické spektrum (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

3.4.9. Politická participace občanů

Volební účast mimo jiné napovídá o politické kultuře daného systému, o charakteru politické obce a její soudružnosti, soutěživosti a o míře zapojení občanů do politického dění (Balík, 2009). Dle porovnání politologických a sociologických studií autorů Lijphart a Putnam, se zastupitelská demokracie v horizontu delší časové řady potýká s klesající volební účastí a malým zájmem občanů o převzetí odpovědnosti v politickém procesu (Lijphart, 1997; Putnam, 2000). Proto se neustále pátrá po způsobu, jak politickou

participaci a zejména volební účast zvýšit (Milner, Ladner, 2006; Howe, 2006). Autor Balík však klesající volební účast hodnotí dvěma přístupy. V prvním přístupu je volební účast a kandidatura občanů znakem kvalitní demokracie. Snížení volební účasti je považováno jako varování politickým elitám a vážné ohrožení demokracie. V druhém přístupu je pokles spatřován jako přirozený a běžný jev, který souvisí se spokojeností občanů s dosavadními výsledky a stabilizací demokratické politiky. Naopak v tomto přístupu může zvýšení volební účasti znamenat krizi demokratického systému. Toto interpretační dilema nejvíce platí na komunální úrovni politického procesu (Balík, 2008).

Podle Šaradína jsou termíny politická participace a volební účast zcela totožné (Šaradín, 2004). Vráblíková totožnost uvedených termínů neschvaluje a naopak uvádí, že spolu nemají vůbec nic společného (Vráblíková, 2008). Ve třech rovinách obvykle zkoumá politickou participaci občanů na lokálním politickém procesu několik autorů (Wagle, 2006). První úroveň spočívá v účasti ve volbách jako volební participace (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010). V následující tabulce je znázorněn počet volených mandátů a volební účast v komunálních volbách do zastupitelstev obcí, ale i souhrnné výsledky zastupitelstva obcí, měst, statutárních měst, městských částí nebo městských obvodů, ale i zastupitelstvo hlavního města Prahy.

Tabulka 3.4 Volební účast a počet volených zastupitelů v komunálních volbách v České Republice

Rok komunálních voleb	Volební účast		Počet volených zastupitelů	
	Zastupitelstva celkem ČR	Zastupitelstva obce	Zastupitelstva celkem ČR	Zastupitelstva obce
1994	60,68 %	74,42 %	62 160	50 541
1998	45,02 %	63,60 %	62 920	50 730
2002	45,54 %	63,12 %	62 771	49 828
2006	46,19 %	60,10 %	62 575	49 784
2010	48,48 %	61,06 %	62 338	46 283
2014	44,43 %	57,91 %	62 252	45 995

Zdroj dat: vlastní zpracování z dat ČSÚ

Z tabulky 3.4. je evidentní silnější volební účast do zastupitelstev neměstských, než v součtu celkových zastupitelstev, toto může být dáno i větším počtem volených zastupitelů. Rozdíl v účasti se pohybuje od 12,58 % do 18,58 %.

Druhá úroveň zahrnuje další formy politické participace občanů v podobě členství v politických stranách, účast na politických diskuzích, utváření veřejného mínění a kontaktů s politickými elitami. V třetí úrovni jde o zapojení občanů do veřejného života, členství v zájmových skupinách, spolecích a účasti na životně sociálních hnutích, atd. (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Balík k volební účasti v komunálních volbách uvádí, že k ní existuje nepřímá úměra k velikosti obce. Snahu zvýšit volební účast lze podle něj vyzorovat při náhlém zvětšení volební nabídky. Zároveň toto oslabuje tvrzením, že ke zvýšení dochází jako reakce na pohyby uvnitř politické obce, což má za následek zvýšení účasti. Stejně tak lze pozorovat i v případech posledního volebního období současného starosty, kdy je jasné, že se bude ustanovovat nový nejvyšší post v obci (Balík, 2009).

Podle Čopíka dalším důležitým projevem občanské participace na veřejném životě obce je návštěvnost občanů na zasedáních zastupitelstva. V tomto bodě je však mnoho obcí v přístupu značně rozdílná. Nuance spočívají nejen ve stížnostech zastupitelů na neúčasti a nezájmu občanů, ale i v možné nepřipravenosti jednání, slabé diskuzi a celkového odrazení ze strany obce směrem k občanům (Čopík, 2009). Kopřiva však uvádí, že neschopnost vedení obce při absenci písemných podkladů a nepřipravenosti jednání, může být způsob strategie představitelů municipality proti stoupající opozici. Skutečné rozhodnutí je prováděno bez účasti veřejnosti a na veřejném zasedání probíhá pouze maskování již domluvených závěrů. Zda jde o dobře míněnou snahu rozhodnout nepříjemnou otázku v co nejkratším možném termínu, odstavit opozici od diskuze, nebo jen vyloučit veřejnost z rozhodování je třeba mezi sebou odlišovat (Kopřiva, 2009). Otázky participace směřují k problematice politického boje v lokálním politickém prostoru a vede k štěpícím liniím na dané lokální komunitě (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

3.5. Sporné proměnné současného volebního systému

Je-li počet zastupitelů do sedmi členů, má sebemenší opozice po dohodě s náhradníky možnost vyvolat kdykoliv předčasné volby. Proto při zvýšení spodní hranice počtu členů zastupitelů z pěti na sedm a odstranění možnosti poklesu pod pět zastupitelů, by byla tato možnost opozice odstraněna. Odstupování z mandátů by se změnilo v neúčinnou strategii a starostové menších obcí by nemuseli mít na své straně větší podporu než jejich kolegové (Balík, 2009).

Tomáš Lebeda uvádí, že společně s volebními lístky dostává volič i pravidla, jak může ve volbách hlasovat. Nejdůležitější není v návodu uvedeno a to je klíč následného života udělených hlasů a jejich rozdělení na mandáty. Právě možnost označení počtu kandidátů podle počtu volených zástupců, bez ohledu na jejich politickou příslušnost, může volič nabýt mylného předpokladu, že hlasy odevzdává pouze jím zvoleným osobnostem. Ve voličovi vzniká dojem místo strany volím osobnosti. Realita je jiná. Hlas pro kandidáta je v první řadě pro politickou stranu, na které kandiduje. Hlasy strany se sčítají s utrženými hlasy kandidátů. Na základě součtu všech hlasů pro stranu, pak obdrží mandát dle volebního dělitele d'Hondt. Preferenční hlasy působí až v druhém kole a kandidátovi pomohou se posouvat na listině výše pouze za předpokladu překročení 10 % průměrného zisku všech ostatních spolukandidátů. Listiny do počtu deseti uchazečů o zastupitelské křeslo mají šanci na postup vzhůru v listině velké oproti městům s rozsáhlými listinami (Lebeda, 2009).

V obcích, kde počet kandidátů je roven počtu rozdělovaných mandátů, by mohla podle Balíka najít inspiraci v prvorepublikovém období, kde za uvedeného stavu volební komise prohlásila kandidáty za zvolené (Balík, 2009).

Současný volební systém může vyústit v několik paradoxních situací. Lebeda k jednoduššímu pochopení uvádí následující demonstrativní případ, který sleduje volební pravidla a abstrahuje od detailů ve volebním zákoně. Následující tabulka 3.5 uvádí výsledky kandidatury pěti stran do patnáctičlenného zastupitelstva s obdrženými platnými třemi tisíci hlasy od dvou set voličů. Pomocí d'Hondtova dělitele je rozdělení křesel pro vítěznou stranu I sedm mandátů, pro stranu II pět mandátů, pro stranu III dva mandáty, pro stranu IV jeden mandát a strana V neobdržela žádný mandát.

**Tabulka 3.5 Rozdělení mandátů mezi strany v hypotetickém příkladě
patnáctičlenného zastupitelstva**

	Strana I	Strana II	Strana III	Strana IV	Strana V	Celkem
Hlasů:	1315	968	462	167	88	3000
1	1315,00	968,00	462,00	167,00	88,00	
2	657,50	484,00	231,00	83,50	44,00	
3	438,33	322,67	154,00	55,67	29,33	
4	328,75	242,00	115,50	41,75	22,00	
5	263,00	193,60	92,40	33,40	17,60	
6	219,17	161,33	77,00	27,83	14,67	
7	187,86	138,29	66,00	23,86	12,57	
8	164,38	121,00	57,75	20,88	11,00	
9	146,11	107,56	51,33	18,56	9,78	
10	131,50	96,80	46,20	16,70	8,80	
11	119,55	88,00	42,00	15,18	8,00	
12	109,58	80,67	38,50	13,92	7,33	
13	101,15	74,46	35,54	12,85	6,77	
14	93,93	69,14	33,00	11,93	6,29	
15	87,67	64,53	30,80	11,13	5,87	
Celkem:	7	5	2	1	0	15

Zdroj dat: (Lebeda, 2009)

Níže položené tabulky 3.6 a 3.7 detailněji popisují distribuci hlasů pro jednotlivé kandidáty strany IV. V tabulce 3.6 je znázorněno pořadí kandidátů a jejich celkový zisk preferenčních hlasů. V závěru tabulky je uvedena suma hlasů a průměr počtu hlasů na kandidáta.

Tabulka 3.6 Příklad výsledků kandidátní listiny strany IV v komunálních volbách

Pořadí na kandidátní listině:	Kandidáti:	Celkem hlasů pro jednotlivé kandidáty:
1	Sovák	1
2	Pokorný	12
3	Doležal	12
4	Klimek	12
5	Bartončík	12
6	Měchurová	12
7	Loudová	12
8	Bříza	12
9	Antoš	12
10	Luxová	12
11	Říha	12
12	Kalinová	12
13	Lipold	12
14	Zoubek	11
15	Omáčka	11
	Celkem hlasů pro stranu:	167
	Průměrný počet hlasů na kandidáta:	11,13

Zdroj dat: (Lebeda, 2009)

Tabulka 3.7 je vizuálním zhodnocením chování všech šestnácti voličů strany IV a jejich rozdělení hlasů při volbě do obecního zastupitelstva.

Tabulka 3.7 Příklad distribuce hlasů mezi kandidáty uvnitř listiny v komunálních volbách

Volič:	Hlasy pro stranu IV:	Zvolení kandidáti
1	15	1 až 15
2	14	2 až 15
3	14	2 až 15
4	14	2 až 15
5	14	2 až 15
6	14	2 až 15
7	14	2 až 15
8	14	2 až 15
9	14	2 až 15
10	14	2 až 15
11	14	2 až 15
12	3	2, 3, 4
13	3	5, 8, 13
14	2	6, 7
15	1	11
16	3	9, 10, 12

Zdroj dat: (Lebeda, 2009)

Z tabulky 3.7 a 3.6 je jasné, že pouze jeden volič zaškrtnul celý hlasovací lístek pro stranu IV a tím jí odeslal všech patnáct hlasů. Deset voličů zjevně cítilo ke kandidátovi č. 1 Sovákovi odpor, proto voliči číslo 2 až 11 dali hlasy všem ostatním kandidátům strany. Posledních pět voličů volilo pouze několik kandidátů strany a pravděpodobně rozdělili obdobným způsobem své hlasy mezi kandidáty jiných stran. Poslední dva kandidáti dostali celkem jedenáct hlasů, dvanáct kandidátů před nimi dostali shodně po dvanácti hlasech. Hlavní osobnost strany kandidát Sovák obdržel pouze jeden hlas. Celkový zisk strany čítá 167 hlasů a má nárok na jeden mandát. Tento obdrží kandidát podle konečného pořadí na kandidátní listině. Hlavním tahounem je nesympatický Sovák se součtem jednoho hlasu. Přeskočit jej může kandidát mající alespoň o 10% více hlasů než je průměr počet hlasů na jednoho kandidáta. Hodnota průměru je 11,13 hlasů na kandidáta. V tomto případě se nebude zaokrouhlovat podle předpokladů volebního zákona, ale bude použit ilustrativní

údaj 12,24. Tato hodnota je nutná pro zisk o více než 10% výši hlasů, tedy k posunutí výše v listině. Jenže tuto hranici nikdo nepřekročil, nejvíce bylo dosaženo dvanáct hlasů. Pořadí na listině se nemění a mandát získá Sovák se ziskem jednoho hlasu. Ani dvanáctinásobný zisk většiny nezměnil volební výsledek. S nahlédnutím na možnost volby samotného Sováka je možné, že si dal hlas sám (Lebeda, 2009).

4. Analytická část

Práce vychází z metodiky, kterou užil Jakub Šedo v článku publikovaném v časopise *Acta Politologica* (Šedo 2009). Význam preferenčních hlasů bude posouzen v případě změny významu potřebných množství dosažených preferenčních hlasů a pozice kandidáta na listině. Na rozdíl od Šedovy studie se práce nezaměří na největší města České republiky, ale posoudí význam preferenčního hlasování v případě rozdílně velkých obcí. Soubor vybraných obcí je tvořen výběrem municipalit okresu Plzeň sever. Jedná se o 15 obcí. Kritériem výběru je velikost zastupitelského sboru. Nejmenší tvoří sedm zastupitelů. Počtem členů zastupitelstva je největší municipalitou Horní Bříza (21 zastupitelů). K naplnění cíle práce byla analyzována data získaná prostřednictvím Českého statistického úřadu (volební data dostupná na www.volby.cz).

4.1. Výběr souboru a metodika

Analýza je prováděna na území okresu Plzeň – sever, který je součástí Plzeňského kraje České republiky. Území má 76 673 obyvatel na rozloze 1 287 km čtverečních. V okrese jsou dva správní obvody s rozšířenou působností, a to Nýřany a Kralovice. V okrese se nachází celkem 98 obcí. Z tohoto souboru bylo vybráno 15 obcí. Kritériem výběru byl počet členů zastupitelstva, a to tak, aby byl výběrový soubor co nejpestřejší. Vybrané obce musely navíc splnit podmínku, že v nich kandidovaly politické subjekty s listinou kandidátů (nikoliv ve formě samostatně kandidujících nezávislých kandidátů).

Analýza je zaměřena na kandidaturu dosavadních zastupitelů podle metodiky Jakuba Šedy. Ten předpokládá pokračování ve funkci zastupitele jako projev stability, zatímco změnu na pozici jako projev změny. Uvedený případ by měl zahrnovat obce s předpokladem soutěže více kandidátních listin. Do práce jsou zahrnuty dvojce komunální volby, a to v letech 2010 a 2014. Další část je zaměřena na přesnější posouzení, zda preferenční hlasování na komunální úrovni posiluje tendenci k obměně složení zastupitelstev nebo naopak zvyšuje stabilitu složení volených orgánů z vůle voličů. Sledována je úspěšnost pouze u kandidátních listin takových subjektů, které získaly alespoň jeden mandát v příslušných volbách a dosavadní zastupitelé tak mohli svůj mandát obhájit. Zařazení všech kandidátů (tedy i neúspěšných) by nemělo smysl pro první část analýzy (Šedo, 2009).

4.2. Analýza výsledků voleb dle preferenčních hlasů

Sledovány jsou osoby v době končícího volebního období, které zasedaly v zastupitelstvech vybraných obcí a měly v následujících volbách reálnou šanci obhájit svůj mandát, neboť kandidovaly na listině úspěšného subjektu. Tito kandidáti byli identifikováni pomocí jména, příjmení, věku a dosaženého titulu a ztotožnění podle výsledků předchozích voleb z roku 2006. Pravděpodobnost záměny s jinou osobou by tak měla být minimální. Následující tabulka zobrazuje počty kandidátů pro jednotlivé obce seřazené abecedně.

Tabulka 4.1 Počet kandidátů ve vybraných obcích a celkový přehled obhajujících a nezvolených mandátů ve dvou volebních obdobích

Obec	Volby 2010			Volby 2014		
	Počet zastupitelů	Obhajující mandát	Nezvoleni	Počet zastupitelů	Obhajující mandát	Nezvoleni
Bezvěrov	9	6	2	9	8	5
Dobříč	9	8	1	9	4	0
H. Bříza	21	15	7	21	14	5
Hvozd	9	6	0	9	6	1
Chotíkov	15	10	4	15	8	2
Líně	15	11	1	15	11	1
Manětín	13	9	4	13	7	1
Nýřany	19	15	3	19	17	1
Pláně	9	6	1	9	7	2
Plasy	15	13	4	15	12	2
Potvorov	9	7	0	9	7	0
Vejprnice	15	14	6	19	15	5
Všeruby	15	10	2	15	11	1
Zruč – S.	7	6	2	10	6	1
Žihle	15	8	2	15	14	2

Zdroj dat: vlastní zpracování z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Z patnácti obcí se u přechodu do dalšího volebního období změnil počet zastupitelů a to u obce Zruč – Senec, kde byl počet navýšen z původních sedmi členů na deset zastupitelů. U obce Vejprnice byl počet zastupitelů také zvýšen z patnácti na devatenáct. Z uvedeného souboru má pět obcí devítičlenné zastupitelstvo, pět obcí patnáctičlenné, obec Manětín má třináctičlenné a obec Horní Bříza má jednadvacetičlenné zastupitelstvo. V tabulce 4.2. je uvedeno i číslo obhajujících zastupitelů a jejich případné neobhájení.

Tabulka 4.2 Bývalí zastupitelé zvolení z volitelných míst s dostatkem preferencí

Obec	2010	2014
	(ze sledovaných případů v %)	
Bezvěrov	2 (50,00)	3 (100,00)
Dobříč	5 (71,42)	1 (25,00)
Horní Bříza	6 (75,00)	7 (77,78)
Hvozd	5 (83,33)	5 (83,33)
Chotíkov	3 (50,00)	3 (50,00)
Líně	8 (80,00)	9 (90,00)
Manětín	5 (100,00)	6 (100,00)
Nýřany	10 (83,33)	12 (75,00)
Pláně	5 (100,00)	1 (20,00)
Plasy	5 (55,56)	7 (70,00)
Potvorov	7 (100,00)	7 (100,00)
Vejprnice	7 (87,50)	9 (90,00)
Všeruby	8 (100,00)	9 (90,00)
Zruč – Senec	3 (75,00)	5 (100,00)
Žihle	5 (83,33)	11 (91,67)
Celkem	84 (80,00)	95 (80,51)

Zdroj dat: vlastní zpracování a výpočet z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

V tabulce 4.2 je vidět, že většina sledovaných zastupitelů v pokračujícím volebním období měla z volitelných míst i dostačující podporu preferencí.

Tabulka 4.3 Bývalí zastupitelé zvolení vzhledem k umístění na kandidátní listině

Obec	2010	2014
	(ze sledovaných případů v %) /na úkor jiného zastupitele/nového kandidáta/	
Bezvěrov	1 (25,00) /0:1/	0
Dobříč	2 (28,57) /0:2/	0
Horní Bříza	1 (6,67) /1:0/	0
Hvozd	1 (16,67) /0:1/	0
Chotíkov	2 (20,00) /0:2/	1 (12,50) /1:0/
Líně	1 (9,09) /0:1/	0
Manětín	0	1 (14,29) /0:1/
Nýřany	2 (13,33) /1:1/	3 (17,65) /0:3/
Pláně	0	2 (28,57) /1:1/
Plasy	0	0
Potvorov	1 (14,29) /0:1/	1 (14,29) /0:1/
Vejprnice	0	0
Všeruby	2 (20,00) /0:2/	1 (9,09) /0:1/
Zruč – Senec	0	0
Žihle	1 (12,50) /0:1/	1 (7,14) /1:0/
Celkem	14 (16,61) /2:12/	10 (14,79) /3:7/

Zdroj dat: vlastní zpracování a výpočet z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Z tabulky 4.3 lze vyčíst procentuální ochranu 16,61 a 14,79 procent bývalých zastupitelů umístěním na volitelném místě kandidátní listiny. Obhajující zastupitelé sice byli podle součtu hlasů hůře postaveni, než níže postavení straníci, ale pro nepřekročení potřebného limitu 10% mandát obhájili. Ve většině případů byli neúspěšně předstiženi novými kandidáty, což v úvaze může být bráno jako možná ochrana bývalých zastupitelů. Ze souboru není patrné, zda hraje roli velikost sídla. V zastupitelstvech do deseti členů je polovina voleb bez využití uvedené „ochrany“. U municipalit s větším počtem zastupitelských křesel je v 38,89% případů umístění na listině pro bývalé zastupitele nedůležité. K potvrzení úvah by bylo potřeba udělat šetření na více případech.

Tabulka 4.4 Bývalí zastupitelé nebyli na volitelném místě, ale byli zvoleni pomocí preferenčních hlasů

Obec	2010	2014
	(ze sledovaných případů v %) /na úkor jiného zastupitele/nového kandidáta/	
Bezvěrov	1 (50,00) /0:1/	0
Dobříč	0	0
Horní Bříza	2 (25,00) /0:2/	1 (20,00) /0:1/
Hvozd	1 (100,00) /0:1/	0
Chotíkov	2 (40,00) /1:1/	3 (75,00) /1:2/
Líně	1 (50,00) /0:1/	1 (50,00) /0:1/
Manětín	0	0
Nýřany	1 (33,33) /1:0/	1 (50,00) /1:0/
Pláně	0	2 (100,00) /1:1/
Plasy	2 (40,00) /0:2/	3 (75,00) /2:1/
Potvorov	0	0
Vejprnice	1 (20,00) /0:1/	1 (33,33) /1:0/
Všeruby	0	1 (100,00) /1:0/
Zruč – Senec	1 (50,00) /1:0/	0
Žihle	0	1 (33,33) /0:1/
Celkem	12 (45,37) /3:9/	14 (59,63) /7:7/

Zdroj dat: vlastní výpočet na základě dat volebního serveru ČSÚ
(<http://www.volby.cz>)

V tabulce 4.4 jsou jednotlivá data vypočtena jako poměr úspěšných kandidátů z nevolitelných pozic ku celkovému počtu bývalých zastupitelů obsazených na nevolitelném místě. Ve volbách v roce 2010 měl takto postavený kandidát pravděpodobnost znovuzvolení ve výši 45,37% a v dalším období tato pravděpodobnost ještě stoupla na 59,63%. Zajímavý je i fakt, na jaký úkor bývalý zastupitel postoupil. Zatímco ve volbách 2010 je podíl postoupení na úkor jiného kandidáta vůči novému v poměru 1:3, následující volby mají tento poměr 1:1.

Tabulka 4.5 Bývalí zastupitelé nezvoleni z volitelných míst kvůli nedostatku preferencí

Obec	2010	2014
	(ze sledovaných případů v %) /na úkor jiného zastupitele/nového kandidáta/	
Obec	2010	2014
Bezvěrov	0	0
Dobříč	0	0
Horní Bříza	0	1 (11,11) /0:1/
Hvozd	0	1 (16,67) /1:0/
Chotíkov	1 (20,00) /1:0/	1 (20,00) /1:0/
Líně	0	0
Manětín	1 (16,67) /0:1/	0
Nýřany	1 (8,33) /0:1/	0
Pláně	0	2 (40,00) /0:2/
Plasy	1 (12,50) /0:1/	1 (12,50) /1:0/
Potvorov	0	0
Vejprnice	2 (22,22) /1:1/	3 (25,00) /1:2/
Všeruby	0	1 (10,00) /1:0/
Zruč – Senec	1 (75,00) /1:0/	0
Žihle	0	0
Celkem	7 (25,79) /3:4/	10 (19,33) /5:5/

Zdroj dat: na základě vlastního výpočtu z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Možnost sesazení obhajujícího zastupitele z volitelného místa je méně pravděpodobná, než se stane opak, jak je patrné z tabulky 4.5. Z uvedeného případu je obec Vejprnice důkazem, že ve větších obcích mají voliči tendenci úspěšně měnit pořadí. Přibližně jedna čtvrtina obhajujících zastupitelů z postupující pozice tak nebyla zvolena.

Tabulka 4.6 Bývalí zastupitelé nezvolení z nevolitelných míst kvůli limitu 10 %

Obec	2010	2014
	(ze sledovaných případů v %) /na úkor jiného zastupitele/nového kandidáta/	
Bezvěrov	1 (50,00) /0:1/	2 (100,00) /0:2/
Dobříč	0	0
Horní Bříza	6 (75,00) /0:6/	4 (80,00) /1:3/
Hvozd	0	0
Chotíkov	2 (40,00) /0:2/	1 (33,33) /0:1/
Líně	1 (50,00) /1:0/	1 (50,00) /0:1/
Manětín	3 (100,00) /1:2/	1 (100,00) /0:1/
Nýřany	0	1 (50,00) /0:1/
Pláně	0	0
Plasy	3 (60,00) /1:2/	1 (25,00) /1:0/
Potvorov	0	0
Vejprnice	4 (80,00) /0:4/	2 (66,67) /1:1/
Všeruby	1 (50,00) /0:1/	0
Zruč – Senec	1 (50,00) /1:0/	0
Žihle	2 (100,00) /0:2/	2 (66,67) /1:1/
Celkem	24 (65,50) /4:20/	15 (63,52) /4:11/

Zdroj dat: na základě vlastního výpočtu z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Tabulka 4.6 ukazuje bývalé zastupitele obsazené na nevolitelných místech a počet neúspěšných obhájení. V procentuálním výsledku je obsažena pravděpodobnost neobhájení mandátu kandidátů ustavené na nevolitelném místě. Čtyřicet zastupitelů v prvních volbách a patnáct zastupitelů v druhých volbách neměli šanci na zvolení, ani za neplatnosti desetiprocentního limitu pro změnu pořadí na listině. Vystává u této tabulky otázka, proč bývalí zastupitelé jsou zapsáni na posledních dvou pozicích kandidátky. Takto byli umístěni během dvou voleb tři kandidáty v Horní Bříze, dva kandidáti v Bezvěrově, tři kandidáti v Chotíkově, jeden zastupitel v Líních a tři kandidáti z Manětína. Jedna z odpovědí by mohla být, že bývalí zastupitelé si nejsou jisti podporou veřejnosti a tímto si chtějí potvrdit případné další zvolení. Jako druhé stanovisko je možnost, za předpokladu

znalosti volebního systému, že chtějí pouze využít své dřívější působení k posílení jím nahrazované osoby.

Tabulka 4.7 Bývalí zastupitelé nezvolení z volitelného místa, ale podle počtu hlasů by byli zvoleni

Obec	2010	2014
	/na úkor jiného zastupitele/nového kandidáta/	
Bezvěrov	0	0
Dobříč	0	0
Horní Bříza	0	0
Hvozd	0	0
Chotíkov	0	0
Líně	0	0
Manětín	0	0
Nýřany	0	0
Pláně	0	0
Plasy	0	0
Potvorov	0	0
Vejprnice	0	1 /1:0/
Všeruby	0	0
Zruč – Senec	0	0
Žihle	0	0
Celkem	0	1 /1:0/

Zdroj dat: vlastní zpracování dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Tato specifická situace je ve zkoumaném souboru velmi limitovaná a proto v tabulce 4.7 má jediný pozitivní zápis. Pouze jeden kandidát nepostoupil z volitelného místa, ale podle počtu hlasů by získal mandát. Byl však přeskočen jiným bývalým zastupitelem z nevolitelného místa. V uváděném případě nastala ještě jedna stejná situace a to v obci Pláně, kdy na volitelném místě i s dostatkem počtu hlasů nepostoupila nová uchazečka o mandát. Protože se nejedná o bývalou zastupitelku, není v tabulce zavedena.

Pro doplnění zbývá zmínit případ, který patří do sedmé z kategorií, které byly vymezeny v úvodu. V případě kandidátů, kteří nebyli nominováni na volitelném místě a nezískali křeslo v zastupitelstvu, ale kdyby platila pravidla z roku 1990, zvoleni by byli (získali více hlasů, než některý spolustraníček, ovšem nebyla překročena hranice 10 % přes průměrný počet hlasů). Ve zkoumaném souboru nenastala ani jedna situace popsaná výše.

Tabulka 4.8 Přehled signalizace voličů o stabilitu či změnu

rok	Pro stabilitu kategorie 2 a 6		Pro obměnu kategorie 3 a 4	
	2010	2014	2010	2014
celkem	38	25	17	26

Zdroj dat: na základě vlastního výpočtu z dat ČSÚ (<http://www.volby.cz>)

Z přehledu je zjevné, že v roce 2010 voliči stáli více o stabilitu než o změnu složení, v nadcházejících volbách skoro o polovinu stabilizační snahu omezili a velikost stabilizace se vyrovnala změně. Nelze s jistotou přisoudit preferenčnímu hlasování celkový efekt na konečnou podobu zastupitelstev. Prozkoumání většího souboru komunálních voleb by zahrnul větší počet případů a mohl by tak nastínit jednoznačnější odpověď.

5. Diskuse

Český komunální volební systém je často předmětem diskuze. Komunální volební systém v České republice platí od obce nejmenšího charakteru až po Prahu. Pravidla jsou stejná při volbě pětičlenného zastupitelstva, tak i pro sedmdesáti členná zastupitelská tělesa. Na jedné straně se lze setkat s jednou postavenou kandidátní listinou bez možnosti výběru politické reprezentace a na straně druhé souhrnu kandidátních listin na formátu velikosti „A2“. Diskuze může položit otázku, zda by pravidla pro menší obce měla být stejná jako pro větší municipality.

Případná změna k jedné kandidátní listině bez konkurenta, by mohla najít inspiraci v prvorepublikovém období. V situaci při počtu kandidátů rovno počtu rozdělovaných mandátů, by volební komise mohla za uvedeného stavu prohlásit kandidáty za zvolené.

V konfrontaci je často posuzován vliv preferenčního hlasování. Může mít na komunální úrovni posilující tendenci k obměně složení zastupitelstev nebo naopak zvyšuje stabilitu složení volených orgánů z vůle voličů?

V práci je zjištěno, že několik bývalých kandidátů se do dalších volebních bojů nechali umístit na poslední nebo předposlední pozici kandidátní listiny. Odpovědí na situaci by mohla být skutečnost, že bývalí zastupitelé si nejsou jisti podporou veřejnosti a tímto si jí chtějí potvrdit případným dalším zvolením. Jako druhé stanovisko může být využití svého dřívějšího působení k posílení nového nastupujícího kandidáta. Ten má od bývalého zastupitele podporu a při znalosti volebního systému, by díky jeho preferenčním hlasům mohl napomoci ke zvolení novému kandidátovi z lépe postavené kandidátní pozice.

Podle metodiky Šedy nemohla být vybrána ke zkoumání obec, kde je typ kandidatury nastaven ve formě „džentlmenské“ domluvy. Ta se týká kandidatury pouze nezávislých kandidátů postavených samostatně. Navíc uvedenou metodou byly měřeny listiny pouze s bývalými zastupiteli. Listiny bez kandidujících zastupitelů nebyly v práci analyzovány.

Při počtu zastupitelů do sedmi členů, má sebemenší opozice po dohodě s náhradníky možnost vyvolat kdykoliv předčasné volby. Proto by případná změna zákona, mohla odstupování z mandátů změnit v neúčinnou strategii a starostové menších obcí by nemuseli mít na své straně větší podporu než jejich kolegové z větších municipalit.

K problematice komunálních voleb se vyjádřil i Svaz měst a obcí České republiky, který předložil návrh zákona na změnu volebního systému. Změny spočívají v takzvaném neomezeném hlasování. Na hlasovacím lístku by byli abecedně seřazeni všichni kandidáti a voliči by rozdělovali hlasy bez ohledu na politickou příslušnost. Přepočítání na získané mandáty by fungovalo na principu, největší počet získaných hlasů se rovná počtu obdržaných mandátů. Náhradnictví je řešeno formou následujícího pořadí zvolených hlasů a stranictví v něm nehraje žádnou roli.

Z výše uvedeného není patrné, zda by změna systému volby měla smysl. Upřednostnit voličské zájmy nebo politickou stabilitu? Voliči podle užívání preferenčního hlasování mají prokazatelně na volební výsledek zájem. Současné nastavení má však stabilizační účinky v lokální úrovni politického procesu.

6. Závěr

Komunální volby v České republice umožňují voličům možnost změnit pořadí kandidátů určené předem politickou stranou. V jistých případech jsou úrovně změny v symbolickém charakteru, neboť získání alespoň 10 % hlasů nad průměrný zisk kandidátní listiny preferovaným kandidátem, je v některých případech nemožné. Za předpokladu dostatečné koncentrace hlasů, ale může kandidát být zvolen i z původně nevolitelného místa listiny. V práci je poměřováno možnost preference hlasu konkrétnímu kandidátovi v obecních volbách a promítnutí se do stability personálního složení v zastupitelstvech. Zkoumaným souborem bylo patnáct obcí s různě velkými obecními orgány ve dvou po sobě následujících volbách. Předmětem pozorování byli bývalí zastupitelé usilující o znovuzvolení. Pozorovány byly i případy hlasování voličů ovlivňující pořadí zvolených kandidátů. Dostatečný zisk hlasů jim totiž zlepšil pozici. Je-li pokus voličů o ovlivnění výsledku ve finální rovině úspěšný, konkrétní kandidát má větší zisk, než některý z jeho úspěšných spolustraníků. Nepodařilo se tak překročit stanovenou úroveň 10 % hlasů nad průměrný zisk dané kandidátní listiny pro zisk mandátu. V práci je zjištěno, že většina obhajujících zastupitelů je ustanovena na volitelných místech. Pořadí na kandidátní listině nemá vliv na přidělování mandátů, stejně by byli také ve většině případů zvoleni. Bylo odhaleno i několik případů obhajované kandidatury z předposledních pozic listiny, ale jejich záměr nebyl prací zjištěn. Zda skupinu identifikovat nedostatkem preferencí nebo vlivu pořadí jednoznačně nelze. Obhajující kandidáti ještě častěji (ve srovnání s ostatními případy) odsunují na základě preferenčních hlasů z volitelných míst jiné kandidáty. Neúspěšný pokus (kvůli limitu 10 %) o prosazení obhajujícího zastupitele je skoro raritní. Sesazení stávajícího zastupitele z volitelného místa nějakým novým kandidátem není nijak časté (spíše se prosadí obhajující kandidát na úkor nového). Je ale nutné dodat, že výzkum by mohl tuto tendenci potvrdit, nebo vyvrátit ve větším souboru zkoumání.

7. Seznam literatury

7.1. Tištěné zdroje a publikace

- BALÍK, Stanislav. Okresy na severu. *Komunální politika v okresech Šumperk a Jeseník v letech 1989 - 2006*. 1 vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, 198 s. ISBN 978-80-7325-174-1.
- BALÍK, Stanislav. *Komunální politika*. 1 vydání. Praha. Grada Publishing, 2009, 256 s. ISBN 978-80-247-2908-4.
- ČMEJREK, Jaroslav. BUBENÍČEK, Václav. ČOPIK, Jan. *Demokracie v lokálním politickém prostoru*. 1 vydání. Praha. Grada Publishing, 2010, 240 s. ISBN 978-80-247-3061-5
- ČMEJREK, Jaroslav, KOPŘIVA, Radek. *Základy veřejné správy*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. ISBN 9788021316263.
- ČOPIK, Jan. Bohuslavice nad Metují. In *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Ed.: Čmejrek Jaroslav, Praha: Kernberg Publishing, 2009, 133 s. ISBN 978-80-87168-10-3.
- GERLOCH, Aleš, ZOUBEK, Vladimír, HŘEBEJK, Jiří. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. Vyd. 2., přeprac. a dopl. Praha: Prospektrum, 1996. ISBN 8071750417.
- HÄUBERER, Julia, LINEK, Lukáš (ed.). *Voliči a volby 2010*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2012. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074191107.
- HAVLÍK, Vlastimil. *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2014. ISBN 9788021071476.
- CHYTILEK, Roman. *Politický prostor a politická témata: studie k soutěži politických stran*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. Politologická řada. ISBN 9788073253578.
- CHYTILEK, Roman, ŠEDO, Jakub, LEBEDA, Tomáš, ČALoud, Dalibor *Volební systémy*. Vyd. 4., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073675486.
- KLEINFELD, Ralf. *Kommunalpolitik: eine problemorientierte Einführung*. Opladen: Leske + Budrich, 1996. Grundwissen Politik, Band 18. ISBN 3810015806.
- KLÍMA, Michal, OUTLÝ, Jan. *Volby do Evropského parlamentu 2009: vybrané otázky přípravy, průběhu a výsledků voleb*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. ISBN 9788073803179.
- KOPŘIVA, Radek. Dolní Roveň. In *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Ed.: Čmejrek Jaroslav, Praha: Kernberg Publishing, 2009, 133 s. ISBN 978-80-87168-10-3.
- KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. 1 vydání. Praha. Professional Publishing, 2006, 481 s. ISBN 8086946010.
- LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení - mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 9788024615233.
- LINEK, Lukáš. *Kam se ztratili voliči?: vysvětlení vývoje volební účasti v České republice v letech 1990-2010*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013a. Politologická řada. ISBN 9788073253141.

- LINEK, Lukáš, LYONS, Pat. *Dočasná stabilita?: volební podpora politických stran v České republice v letech 1990-2010*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2013b. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074191602.
- OUTLÝ, Jan, PROUZA, Jan. *Navrhování a výběr kandidátů: politické strany v ČR a ve střední Evropě. 2., přeprac. a rozš. vyd.* Olomouc: Civipolis, 2013. ISBN 9788090552715.
- PRŮCHA, Petr, SCHELLE, Karel. *Základy místní správy*. Brno: Iuridica Brunensia, 1995. Právo a současnost. ISBN 8085964007.
- PUTNAM, Robert D. *Bowling alone: the collapse and revival of american community*. 1st ed. New York: Simon & Schuster, 2000. ISBN 0743203046.
- RYŠAVÝ, Dan, ČERMÁK, Daniel, ILLNER, Michal, BERNARD, Josef, VAŠÁT, Petr. *Na/O kraji: kraje a jejich představitelé 2000-2013*. Vydání první. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788074192272.
- ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786284.
- ŠARADÍN, Pavel, OUTLÝ, Jan (eds). *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 802440798-1.
- ŠARADÍN, Pavel, ŠULÁK, Tomáš. *Krajské volby 2000: Olomoucký kraj*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. Studie a analýzy. ISBN 8024403668.
- ŠEDO, Jakub (ed.). *České prezidentské volby v roce 2013*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. Politologická řada. ISBN 9788073253257.
- ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996. ISBN 8085983117.

7.2. Článek v seriálové publikaci

- ČERMÁK, Daniel. Změny voličského chování ve volbách do krajských zastupitelstev. *Naše společnost* [online]. 2013, Vol. 1. [cit. 2016-01-23]. Dostupné na World Wide Web: <<http://dx.doi.org/10.13060/1214-438X.2013.11.1.2>>. ISSN 2236-1646.
- HOWE, P. Political knowledge and electoral participation in the Netherlands: Comparisons with the Canadian case. *International Political Science Review* [online]. 2006, Vol. 27, No. 2. [cit. 2016-01-20]. Dostupné na World Wide Web: <<http://ips.sagepub.com/content/27/2/137.full.pdf>>.
- KOPŘIVA, Radek. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica* [online]. 2012, Vol. 4, No. 3. [cit. 2016-01-23]. Dostupné na World Wide Web: <<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00334.pdf>>. ISSN 1803-8220.
- LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis* [online]. 2001, Vol. 4, No. 37. [cit. 2016-01-20]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/60-sociologicky-casopis-4-2001/1082>>. ISSN 2236-128X.

LEBEDA, Tomáš. Komunální volby klamou. *Acta Politologica* [online]. 2009, Vol. 1, No. 3. [cit. 2016-01-21]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00056.pdf>>. ISSN 1803-8220.

LIJPHART, Arend. Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma

Presidential Address. *American Political Science Review* [online]. 1997, Vol. 91, No. 1. [cit. 2016-01-19]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=8984560&fulltextType=RA&fileId=S0003055400230980>>.

MILNER, H., LADNER, A. Can PR voting serve as a shelter against declining turnout? *International Political Science Review* [online]. 2006, Vol. 27, No. 1. [cit. 2016-01-20]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://ips.sagepub.com/content/27/1/29.full.pdf+html>>.

RYŠAVÝ, Dan. Regionální politické elity – zrod, charakter a důsledky. *Sociologický časopis* [online]. 2007, Vol. 43., No. 5. [cit. 2016-01-23]. Dostupné na World Wide Web: <<http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/12-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-5-2007/143>>. ISSN 2236-128X.

ŠARADÍN, Pavel. Volební účast ve volbách do obecních zastupitelstev v ČR.

Středoevropské politické studie [online]. 2004, Vol. 6. [cit. 2016-01-20]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=198>>. ISSN 000005434.

ŠEDO, Jakub. Preferenční hlasy v komunálních volbách – zdroj obměny či stability volených reprezentantů? *Acta Politologica* [online]. 2010, Vol. 1, No. 3. [cit. 2016-01-22]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00057.pdf>>. ISSN 1803-8220.

ŠVEC, Kamil. Analýza voleb do krajských zastupitelstev v roce 2008 v kontextu teorie koalic a srovnání s volbami v roce 2000 a 2004. *Acta Politologica* [online]. 2010, Vol. 2, No. 2. [cit. 2016-01-23]. Dostupné na World Wide Web:

<<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00076.pdf>>. ISSN 1803-8220.

- VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. Politická participace – koncepty a teorie. *Politologický časopis* [online]. 2008, Vol. 4. [cit. 2016-01-21]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/2008/4/#>>. ISSN 1805-9503.
- WAGLE, U. R. Political Particiaption and Civil Engagement in Kathmandu: An Empirical Analysis with Structural Equations. *International Political Science Review* [online]. 2006, Vol. 27, No. 3. [cit. 2016-01-20]. Dostupné na World Wide Web: <<http://ips.sagepub.com/content/27/3/301.full.pdf+html>>.

7.3. Ostatní zdroje

- ČESKO. Zákon č.128/2000 Sb., ze dne 12. dubna 2000 o obcích (obecní zřízení) [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z World Wide Web: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>>
- ČESKO. Zákon č.131/2000 Sb., ze dne 12. dubna 2000 o hlavním městě Praze [online]. [cit. 2016-01-10]. Dostupné z World Wide Web: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-131>>